

OSMANLILAR İLE HİNDİSTAN SULTANLIKLARI ARASINDAKİ DİPLOMATİK İLİŞKİLER VE HEDİYELEŞME (XV.-XVII. YÜZYILLAR)

Fatma ÜNYAY AÇIKGÖZ*

Öz

Hediyeleşme, gerek Osmanlı öncesi ve muasırı Türk-İslam devletlerinde, gerekse farklı kültür coğrafyalarında devlet geleneklerinde yer alan önemli bir unsurdur. Diplomatik hediyeler, devletlerarası dengenin sağlanmasında önemli rol üstlenir. Bunlar tarafların ekonomik, siyasî, kültürel bakımlardan yakınlaşmalarını sağlamak, siyasî ilişkilerini geliştirmek, işbirliğini pekiştirmek, toplumlar arası ilişkilerin ve sulhun devamını sağlamak vb. dir. Ayrıca hediyeler devletlerin birbirlerine karşı siyasal üstünlüklerini, iktidarlarını, zenginliklerini göstermek ve saygınlıklarını artırmak üzere kullandıkları bir tür sembolik araçlardır. Bu makalede konu, Osmanlı Arşiv belgeleri, kronikler, seyahatnameler gibi kaynaklara başvurulmuş ve ele alınmıştır. Buna göre; Osmanlı-Hindistan münasebetlerinde ilk temasın başladığı II. Mehmet zamanında, Behmenî hükümdarının iyi ilişkiler kurmak amacıyla gönderdiği elçiyile karşılıklı olarak diplomatik hediyelerin de gönderilmeye başlandığı görülmektedir. Bundan sonra Hindistan sultanları tarafından cülus tebrikinde bulunmak, Safevilere karşı işbirliği yapmak, Osmanlı-Babür-Özbek cephesini oluşturmak; Osmanlı sultanları tarafından ise Orta Asya'da devam eden karışıklıkların ve hanlıklar arasındaki kavgaların sona erdirilmesinde Babürlü desteğini sağlamak gibi nedenlerle mukabil hediyeler gönderilmiştir. Bu hediyelerin cins ve miktarında her iki devletin hükümdarının Türk-İslâm dünyasının liderliği konusunda taşıdığı rekabet önemli bir unsur olmuştur. Hindistan'dan gelenler arasında mücevher kuşaklar, hançerler, doğuya özgü kokular ve kumaşlar önemli bir yer tutmakta; Osmanlıların gönderdiği hediyeler ise kürkler, donanmış atlar, süslü sorguçlar, hançerler ve kuşaklardan oluşmaktaydı.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Hindistan, diplomasi, armağan

DIPLOMATIC RELATIONSHIPS AND GIVING GIFT BETWEEN OTTOMANS AND INDIAN SULTANATES (XV.-XVII. CENTUIES)

Abstract

Receiving and giving gift is an important fact included in the customs of the Turkish-Islamic states, China and Byzantium cultures and Middle-East states before Ottoman. Diplomatic gifts play an important role in ensuring the interstate balance. These are to enable the states to get closer to economic, to political and cultural aspects, to improve their political relations, to strengthen cooperation, to ensure the continuation of inter-societal relations and peace etc. In addition, gifts are a kind of symbolic tool that states use to show their political superiority, power, wealth and to increase their dignity. In this article, Ottoman Archival documents, chronicles, travelbooks were used. The first contact at the Mehmed II period started between the Ottoman-Indian (Bahmani sultanate) relations. At that time it is also seen that diplomatic gifts have started to be sent. After that, the sultans of India sent gifts to the Ottomans in order to congratulate them, to cooperate against the Safavids and to create the Ottoman-Babur-Özbek front. On the other hand, the Ottoman sultans sent gifts to Baburs in order to put an end to the conflicts between the Khanates in Central Asia to get support from the Baburs. The competitiveness of the two rulers on the leadership of the Turkish-Islamic world has been important in the genus and quantity of these gifts. Jewelry belts, daggers, oriental fragrances and Indian fabrics were important among those coming from India. The gifts sent by the Ottomans consisted of furs, horses, ornamented hoods, daggers and belts.

Keywords: Ottaman, India, diplomacy, gifts

* Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, facikgoz78@hotmail.com

Giriş

Osmanlı Devleti'nde barış görüşmesi, arabulucuk, cülus ve zafer tebriki gibi çeşitli nedenlerle İstanbul'a gelen elçilerin padişah huzuruna kabulleri belirli usuller çerçevesinde gerçekleşmekteydi. Teşrifat usulü ve kaidelerine göre ağırlanan elçinin, geleneksel şartlara uyması ve geldiği ülkenin hükümdarından padişaha hitaben yazılmış bir mektup ile uygun hediyeler getirmesi gerekli şartların başında gelirdi. Elçinin eli boş olarak gelmesi saygısızlık olarak addedilir; keza elçinin dönüşünde kendi ülkesinin Osmanlı devletiyle olan ilişkileri göz önünde tutularak hükümdarına götürecekleri mektuptan başka mukabil hediyeler de yollanırdı (Kütükoğlu, 1989: 223). Dönemin şartları gereği, devletlerarası dengenin sağlanmasında önemli rol üstelenen diplomatik hediyeler bu ilişkilerin durumuna göre değişmekteydi. Başka bir ifadeyle diplomatik hediyelerin cins ve miktarı, karşılıklılık ilkesine dayanmakla birlikte devletlerin gücü oranında olurdu. Hediyeler her ülkenin kendi zenginlik ve kültürel çeşitliliklerini yansıtan nadide ve değerli eşyalardan oluşmaktaydı. Hindistan'daki sultanlıklar da komşu ülke hükümdarları ile diplomatik ilişkilerinde geleneksel olarak birbirlerine hediyeler göndermekteydiler (Babur, 1970: 572-574). Osmanlıların Doğu'daki devletlerle olan diplomatik ilişkilerinde özellikle XVI. yüzyılda bu devletler arasında yaşanan mücadele, yayılma amacından çok, stratejik ve ekonomik amaçlı olmuştur. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı, Safevî, Özbek ve Hint-Babürlü hükümdarları arasında gerçekleşen diplomaside, barış dönemlerinde hükümdarlar birbirlerini eşit olarak kabul etmekte ve birbirlerine eşit şekilde hitap etmekteydiler (Kılıç-Schubel, 1999: 436). Dolayısıyla Hindistan'daki sultanlarla Osmanlı padişahları arasında gerçekleşen hediyeleşmeyi de bu ilişkiler belirlemiştir. Bu makalede, Osmanlı Arşiv belgeleri, kronikler, seyahatnameler gibi kaynaklara başvurularak iki ülke hükümdarları arasındaki hediyeleşmenin hangi amaçlarla gerçekleştiği ve hediyelerin türleri ele alınacaktır.

Osmanlı-Hindistan Diplomatik İlişkileri ve Hediyeleşme

Osmanlıların Hindistan'daki Müslüman devletlerle olan ilişkilerinin tarihi XV. yüzyıla kadar gitmektedir (Özcan, 1998: 81-82). Bununla birlikte daha XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin yükselişe geçmesi ile Hindistan'da Osmanlıları tanımaya ve Osmanlı ihtişamını anlamaya yönelik büyük bir ilgi ve merak ortaya çıktığı görülmektedir (Siddiqi, 1997: 115-122). Hindistan'da Osmanlıların nüfuz ve itibarının arttığı XV. yüzyılın ortalarından itibaren - Fatih Sultan Mehmet zamanında - diplomatik hediyelerin de karşılıklı olarak gönderilmeye başlandığı görülmektedir. 1453'te II. Mehmet'in İstanbul'u fethettiği tarihlerde Osmanlılar Hindistan'daki seçkin müslümanlar için birer kahraman, mücahit ve İslam'ın savunucuları olarak saygıyla anılmışlar ve buradaki sultanlıklarla Osmanlılar arasında askerî işbirlikleri de gündeme gelmeye başlamıştır. Zira Hint Okyanusu'nda beliren Portekizliler, hem Güney Hindistan müslümanlarının asırlardır yaptığı deniz ticaretini engelliyor, hem de müslüman liman şehirlerine karşı tehdit oluşturuyordu. Bu nedenle sözü edilen coğrafyalardaki devletler çeşitli ittifak arayışları içerisine girmişlerdi. Bu cümleden olarak Hint sultanlıklarından ilk olarak Gücerat sultanı Mahmud Begada (1458-1511) Memlûkler ve Osmanlılar ile ittifak kurmuştur (Siddiqi, 1997: 117-118). Hindistan'da hüküm süren sultanlıklardan Behmenî Hanedanlığı da Osmanlılarla münasebet kuranlar arasındaydı. III. Muhammed Şah Behmenî (1463-1482), Fatih Sultan Mehmet'e elçisiyle gönderdiği mektupta onu tebrik etmiş ve iyi ilişkiler kurmak istediğini bildirmişti. Buna mukabil olarak II. Mehmet de kendi elçisini Hint Hükümdarı'na göndermişti. Bu sırada Hindistan'da hükümdar değişikliği vuku bulmuş ve genç hükümdar, Fatih'e ikramda bulunmak ve itaatini bildirmek amacıyla, Hindistan'daki Osmanlı elçisiyle beraber kendi elçisini de İstanbul'a göndermişti. Elçinin beraberinde Osmanlı Sultanı'na sunulmak üzere getirdiği hediyeler "*armağan-ı firâvân ve mâl-i bî-pâyan*" olarak Osmanlı kaynaklarında geçmektedir. Ancak heyettekiler Cidde'ye çıktıklarında II. Mehmet vefat etmiş ve II. Bayezid Osmanlı tahtına cülûs etmişti. Bu sırada Memlûk Sultanı, memleketinden geçmekte olan bu elçileri bekletip hediyelerine ve mallarına el koymuştu. Memlûk Sultanı'nın bu hareketi Osmanlı padişahına ve saltanatına hakaret olarak algılanmış, çok geçmeden Memlûk Sultanı, yaptığının yanlış olduğunu anlamış ve iki elçiyle beraber gasp ettiği malları II. Bayezid'e derhal iade etmişti. Memlûk sultanının elçileri ve hediyeleri iade etmesi, onun Osmanlı Devleti'ne karşı beslediği kötü niyetin giderildiği anlamına gelmiyordu. Bu nedenle II. Bayezid'in cülûsunu tebrike gelen elçilerin hepsi iyi ağırlanmasına karşın, Memlûk elçisine aynı muamelede bulunulmamıştı (Tursun Bey, 1977: 196). Hatta bu olay, Osmanlılar ile Memlûkler arasında çıkan savaşın nedeni olarak gösterilmektedir. Bu durum Hint hükümdarının gönderdiği elçi ve hediyelere Osmanlı Devleti'nin ne kadar önem verdiğini ve iyi duygular beslediğini ortaya koymaktadır. Öyle ki Hindistandaki Müslüman sultanlıklar, Timurluların aksine Osmanlıları İslam dünyasının en güçlü hanedanı olarak görüyorlardı (Siddiqi, 1997: 119). Gücerât'ta hüküm

süren Muzafferî Hanedanı da Osmanlılarla dostluk kurmaya önem vermiştir. Hint Okyanusu'ndaki Portekiz tehdidine karşı Muzafferî Sultanlığı Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Sultan Mehmed Begada'nın oğlu ve halefi Sultan Muzaffer Şah Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim ile mektuplaşmış ve iki hükümdar karşılıklı olarak birbirlerine hediyeler göndermişler ve böylece siyasî ilişkilerdeki olumlu hava pekiştirilmiştir. (Özcan, 1998: 81-82). 1518'de Osmanlılar Irak topraklarını Osmanlı ülkesine kattığında Muzaffer Şah, Sultan Selim'i tebrik etmiş; Yavuz Sultan Selim de mukabilinde Mahmud Zain adlı Osmanlı elçisini bir mektupla beraber Muzaffer Şah'a ulaştırmıştır. Her iki hükümdarın da üzerinde durduğu nokta, Portekiz tehdidine karşı ortak hareket etmek idi (Siddiği, 1997:118). Babürlüler döneminde ise başlangıçta iki taraf arasında diplomatik ilişkilerde bir kesinti söz konusu olmuştu. Babürlüler Orta Asya'daki hedefleri doğrultusunda Safevîler ve Özbeklerle beraber Osmanlılara karşı bir ittifak girişiminde bulunmuş, Osmanlı-Safevî gerginliklerinde Safevîleri desteklemişti. Bunda iki devletin hükümdarının Türk-İslâm dünyasının liderliği konusunda taşıdığı rekabetin etkili olduğu düşünülmektedir (Özcan, 1998: 81-82). Kanuni Sultan Süleyman'a da Hindistan'dan hediyeler geldiği bilinmektedir. Evliya Çelebi, Hint Hükümdarı'nın Kanunî Sultan Süleyman'a telâtin derisinden yapılmış bir yemek sofrası, yüz Hitay tabağı, yüz kâse ve çeşitli sofraya gereçleri gibi kıymetli eşyalar gönderdiğini kaydetmektedir. Hediyeler arasında, Çelebi'nin şeftali çekirdeği görünümüne benzer, ancak iki okka su alabilecek büyüklükte, altın ve gümüş halkalarla süslenmiş çanak şeklinde bir keşkül de bulunmaktaydı ki muhtemelen Hindistan cevizi kabuğundan yapılmıştı. Hediyeler şöyle tasvir edilmektedir:

...Süleymân Hân bu tekyenin deryâya nâzır bir köşesinde sâkin olup teferrüc ederken Hindûstân pâdişâhından hedâyâlar gelüp bir nakş-ı bükalemün telâtin derisinden bir ta'âm sofrası ve yüz Hitâyî münebbid tabaklar ve yüz aded kâseyi ve niçe âlât-ı ta'âm zî-kıymet eşyâları bu tekyeye vakf eder. Ba'dehu bu şeyleri zorbalar arısında hazîneye alup sofrâ ile bir şeftâlû çekirdeğinden bir dervîşân keşkülü kalmışdır kim garâyıbdır. Hindûstân'da hâsıl olmuş şeftâlû çekirdeğinin nisfidir. Hâlâ iki vukıyye su alır. Kenâreleri altun dîvâre ve sim halhâllar ile bir ibret-nümâ sun'-ı Hudâ'dır. Nısfî hâlâ hazînededir. Selîm-i Sâni bu keşkülden bilâ cur'a bâde nüş etmişdir... (Evliya Çelebi, 1995: 198-199).

IV. Murat zamanında Safevî tehdidine karşı her iki ülke arasında gönderilen elçilerle diplomatik ilişkiler sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde Osmanlılar ve Babürlülerin arasında ilk düzenli diplomatik ilişkileri başlamıştır. Babür hükümdarı Şah Cihan (1627-1658), Safevîlere karşı Osmanlılarla ittifak oluşturulması için İstanbul'a Mir Zarif İsfahanî'yi elçi olarak gönderdi. Sultan IV. Murat da onun bu girişimleri karşısında sessiz kalmayarak Arslan Ağa adındaki elçisini zengin armağanlarla Hindistan'a yolladı. Ancak Hint hükümdarına yazılan mektuptaki ifadelerden dolayı Osmanlı Padişahı'nın üslubundan hoşlanılmadığı gerekçesiyle üzüntü duyduklarını ifade etmişler ve ilişkilerde kısa süreli bir durgunluk yaşanmıştır. 1639'da Babürlü hükümdarı Hürrem Şah, elçisi aracılığı ile IV. Murat'a yüz elli bin guruşluk bir mücevher kemer ile birlikte tüfeğin bile delemeyeceğine inanılan, filkulağında yapılmış ve üzerine gergedan postu kaplanmış bir kalkan hediye etti. IV. Murat, bu kalkana ok geçirip içini altınla doldurarak elçiyi geri gönderdi (Şahin, 2015: 69; Resimli Tarih Mecmuası, 1950: 68). Sultanın bu hareketinde kendisinin ve devletin güç ve zenginliğini gösterme amacının olduğu görülmektedir. Kâtip Çelebi, bu hediyeleri şöyle tasvir eder:

Musul'da Hind pâdişâhı Hürrem Şâh'dan nâme ve hediye ile elçi gelüp el öpdü. Getirdiği tuhafdan bir mücevher kemer ki yüz elli bin guruş takvîm olundu. Ve bir siper ki, gergedan postundan olup tüfeng te'sîr itmez i'tikadı ile getürmüşdi. Pâdişâh hazretleri ok geçirüp tolısı altun ile elçiye gönderdiler. (Aycibin, 2007: 889)

Bundan sonraki Osmanlı-Hindistan ilişkilerinde Osmanlıların Babürlülerle ittifak arayışı söz konusu olmuştur. Orta Asya'da devam eden karışıklıkların ve hanlıklar arasındaki kavgaların sona erdirilmesinde Babürlü desteğinin sağlanması amacıyla 1649'da IV. Mehmet tarafından Hindistan'a Seyyid Muhiddin adındaki elçiyle bir mektup gönderildi. Onun bu girişimiyle yeniden karşılıklı elçiler ve hediyelerin gidip gelmeye başladığı görülmektedir. 1653'te Hint Elçisi Seyit Ahmet'in getirdiği hediyeler arasında çeşit çeşit değerli kumaşlar, saf elmasla bezenmiş birer kuşak ve hançer bulunmaktaydı (Abdi Paşa, 2008: 53; Resimli Tarih Mecmuası, 1950: 69). Hediyelerin değeri toplam üç yüz bin guruş idi. 19 Temmuz 1653'te IV. Mehmet Şah Cihan'a bir cevap-nâme ile bu hediyelere karşılık, zümrüt kabızlı bir hançer, yirmi güzel cariye, bisâtlı bir at ve elçiye de altı bin altın, bir kürk ve donanmış bir at vererek, Osmanlı elçisi Zülfikar Paşa ile Hindistan'a gönderdi (Naima, 2007: 1484; Aycibin, 2007: 1092). Bunlardan başka bir şey gönderilmediğini söyleyen Abdurrahman Abdi Paşa, Katib Çelebinin Fezleke'sinde "cariyeler gönderildi" yazdığını ve bunun aslının olmadığını bildirmektedir (Abdi Paşa, 2008: 53).

Şah Cihan Osmanlıların bu davranışından memnuniyet duyarak, Osmanlı-Babür-Özbek cephesini oluşturmak için elçilerle iyi niyet ifadelerini gösteren mektup ve beraberinde hediyeler gönderdi (Özcan, 1998: 81). Bu sırada Hint Hükümdarı, İran'a savaş ilan etmişti ve IV. Mehmet'in İran Şahı'na karşı desteğini sağlamak istiyordu (Thevenot, 1978: 203). Bu maksatla Babürlüler, Osmanlılara bir elçi yolladılar. 1655-1656 yıllarında İstanbul'da bulunan Fransız Seyyah Jean Thevenot, 11 Mayıs 1656'da Hint elçisi Kaim Bey'in ihtişamlı bir şekilde gelişi ve getirdiği hediyeler ile ilgili gördüklerini eserinde anlatır. Buna göre yazar elçinin hükümdara çok kıymetli hediyeler getirdiğini duymuştu. Bunlar arasında tamamen elmasla kaplı bir kemer, aynı şekilde bir tespih ve beş yüz kese yahut iki yüz elli bin guruş değerinde, sap kısmında sekiz Venedik altını ağırlığında bir elmasın bulunduğu bir hançer de bulunmaktaydı. Yazar, bu hediyeler arasında ancak hükümdar tarafından açılacak ve içinde elmasların saklı olduğu bir kutudan bahsetmektedir. Hediyelerin toplam değeri ise bir milyon guruş olarak tahmin edilmişti (Thevenot, 1978: 199). Hediyelerle ilgili söylenenler Fransız seyyahta o kadar merak uyandırmıştı ki, Thevenot elçinin saraya girişini ve hediyesini görmeyi arzulamış, fakat kendisine oraya giremeyeceği söylenmişti. Çünkü Frenkler ancak "*Frank*" elçilerinin kabulünde içeri alınıyor ve diğer elçiler kabul edildiğinde ise giremiyorlardı. Bununla beraber Thevenot denemek istemiş ve bunun için sabah erkenden bir yeniçeri ve bir sipahi ile birlikte saraya gitmişti. Nihayet Hint elçisinin adamlarıyla birlikte saraya giren Thevenot, yapılan elçi alayı ile sonunda merakla görmeyi arzuladığı hediyeleri de görmeyi başarmıştı. Armağanlar at ve katırlarla götürülüyordu. İkinci avluda sağ tarafta üç bin yeniçeri sessizce bekliyordu. Hediyelerin yüklü olduğu katırlar sol tarafa götürülmüş ve orada yükleri indirilmişti. Kabulden önce verilen ziyafet sırasında bütün hediyeler hükümdarın önünden geçirildiğinde Fransız seyyaha göre padişah bunları görmekten memnun görünüyordu. Hediyeleri Divân'ın yirmi-otuz adım ötesinde serilen örtü altına koyan kapıcıların her birine onları iyi taşımaları ve herkese göstermeleri için para veriliyordu. İki yüz altmış paket içinde ambalajlanmış iki bin iki yüz parçadan oluşan hediyeler ve dört at iki yüz yetmiş dört kapıcı tarafından taşınıyordu. Hediyelerin içinde pek çok sarık, her çeşit kumaş, altın, gümüş ile işlenmiş ipekten ve yüzlerce ekü değerinde işçiliğe sahip mendiller, her biri beş bin guruş olan ipekten dört halı ve dört kapıcının taşıdığı dört tane koyu kırmızı kadife çantada bir kantar ağırlığında sarısabır, iki kapıcı tarafından taşınan iki küçük sandık akamber (her sandıkta yarım kantar akamber) vardı. Bütün bunlar bazen on ya da on iki kapıcı tarafından taşınarak hemen götürülüyor bazen de bu işlem daha uzun sürüyordu (Thevenot, 1978:199, 201-202). Hükümdara getirilen armağanlar herkesin diline öyle düşmüştü ki, değeri bir söylentiye göre altı milyon guruş, Bedesten'deki tüccarlara göre ise üç milyon guruş idi. Fransız Seyyah bu rakamın Hint Hükümdarı'nın zenginliklerini bilenler için hiç de şaşırtıcı olmadığını söylemektedir. (Thevenot, 1978: 202-203; Silahdar, 1928: 42). Böylece Hint hükümdarı da armağanlar aracılığıyla güç ve ihtişamını göstermiş oluyordu. 1655-1656'da İstanbul'da bulunan Fransız Seyyah Jean Thevenot, Hint hükümdarının elçisinin hizmetkârlarıyla birlikte on yedi katır ve dört güzel at ile getirdiği hediyeleri anlatırken hiçbir elçinin Osmanlı sarayına hediyesiz gelmediğini de ifade etmişti (Thevenot, 1978:201). Hint elçisi Kaim Beyin hediyeleri Osmanlı kaynaklarında da anlatılır: "*Enva*'-ı tuhaf ve tefarik-i kesireden ma'da bir kabza-i giran bahâ şemşir-i cevherdar ile bir fâhîr-i zî kıymet hançer-i musannâ' ki ikisi bile safî elmaslar ile müzeyyen ve murassa idi." (Abdi Paşa, 2008: 92; Naima, 2007: 1671). Kaim Bey yemek yedikten sonra, kabul için sultanın huzuruna götürülmüş, orada az bir süre kaldıktan sonra omuzlarında altın işli ipekten (brokar) bir kaftanla çıkmıştı. Ayrıca padişahın aralarında güzel atların bulunduğu pek çok hediye almıştı (Thevenot, 1978: 202-203; Silahdar, 1928: 42). Kaim Bey'in Hindistan'a dönüşünde Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşlarından Ma'n-zâde Hüseyin Ağa, Ağustos 1656'da nâme ve hediyeleri götürmek üzere elçi tayin edilmiş ve hediye-i hümayûn olarak iri zümrütlü bir sorguç, üçü serâser çullar ile süslenmiş ve biri ise mücevher at koşum takımı; süslü enselik, eyer, üzengi, altın zincir ve incili abayî ile süslenmiş dört küheylan at götürmüştü (Naima, 2007: 1691). Ma'n-zâde Hüseyin Ağa yirmi adamıyla İstanbul'a dönmüş (1659); Hint Hükümdarı'ndan, sultana ortasında kırk elli kıratlık elmas ile bezenmiş bir sorguç, büyük elmaslarla süslü altın kılıç ve on sandık içinde değerli kumaşlar getirmişti (Silahdar, 1928: 164). Osmanlı kaynaklarında bu armağanlar "*...enva*'-ı tuhaf u tefarik-i kesireden gayri safî elmasla murassa bir kuşak ve safî elmasla murassa bir hançer..." olarak belirtilmektedir. (Naima, 2007: 1833; Abdi Paşa,2008: 97).

Bundan sonra ilişkilerde uzun süre bir durgunluk söz konusu olmuştur. II. Süleyman 1689'da Evrengzib Şah'a (1658-1707); Ahmet Ağa adlı elçisini göndererek iki ülke arasındaki ilişkileri yeniden başlatmak isteyerek Avrupa'daki yenilgiler ve malî sıkıntılar nedeniyle diğer Müslüman devletlerden destek arayışına girdiyse de Evrengzib bu konuda herhangi bir girişimde bulunmadı (Özcan, 1998: 81-82). Osmanlı arşiv belgelerinde de Hindistan hükümdarından gelen hediyelerin listesine rastlanmaktadır. XVII. yüzyıla ait bir belgede Hindistan Beyi'nin elçi pîşkeşinden ayrı kendi armağanı olarak belirtilen hediyeler mücevherlerle süslenmiş bir hançer, iki bin yedi yüz on sekiz parça çeşitli tülbentin

yanısına altmış üç parça bayramî, Hitayî, dokuz çeşit Hint bitkisi (kutar) gönderdiği görülmektedir (TSMA, E, nr. 8206/1). Başka bir belgede, Hint elçisinin padişaha birbirinden değerli hediyeler sunduğu görülmüyor. Listenin başında kokular yer alıyor. Sonrasında ise Hindistan'a özgü çeşit çeşit kumaşlar, oda döşemeleri ve giyim kuşam eşyası geliyor: Yirmi şişe amber-i şahî, iki şişe itr- şahî, kârhaneye-i evvel işi şal seccade, üç çifti bir renk diğer üç çifti de başka bir renk olmak üzere altı çift kârhaneye-i evvel işi şal yastık putedâr, yine kârhaneye-i evvel işi üç çifti bir renk ve üç çifti başka renkte altı çift şal mak'ad (minder), putedâr (onar zira'dır, yastık ve mak'ad bir oda döşemesi olmak üzeredir), onar adet kârhaneye-i evvel işi câr şal putedâr ve kemerbend şal şeşgezî (beşi putedâr ve beşi sade), beş adet kârhaneye-i sani işi elvan arka şalı, beş adet kerhane-i sani işi şal kemerbend şeşgezî, on adet hasü'l-has Bengale destarı, onar top telli a'la germsûd, Güceratî elvan, telli Benaresî elvan germsûd, beyaz Buruc-ı bogasi, hâsü'l-has Benaresî, Buruc-ı hâsü'l-hâs rengâmiz, taraklı kutnu, elvan kutnu, on adet pirâhen (iç gömleği) yekpare-i Bengale-i şahî (TSMA, E, nr. 11976/6).¹

Sonuç

XV. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen Osmanlı- Hindistan ilişkilerinde tam bir sonuç alınamamakla birlikte iki ülke arasındaki münasebetlerin yoğunluk kazandığı XVII. yüzyılda karşılıklı hediyeleşmelerin de aynı oranda yoğunluk kazandığı görülmektedir. Aynı dine mensup fakat birbirine coğrafi olarak uzak iki ülke arasındaki iletişimde bir vasıta olarak kullanılan hediyeleşme ortak çıkarlar doğrultusunda hareket etme noktasında iki taraf için de birbirine yakınlaşmak, ilişkileri sağlamlaştırmak, işbirliği ve dostluklar geliştirmek maksadıyla kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Osmanlı ve Hint hükümdarları hediyeleşmeyi kendi güç ve zenginliklerinin bir göstergesi olarak görmüş; bu nedenle hediyeler iki tarafın hükümdarlarına layık şekilde en değerli en nadide eşyalardan seçilmiştir. Hindistan'dan gelen hediyelere bakıldığında doğuya özgü ıtır ve amberin yanı sıra, değerli kumaşların önemli bir tuttuğu görülür. Bunların arasında Hindistan'ın Bengal, Gücerat ve Benares şehirlerine has kumaşlar da yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nin gönderdiği hediyeler ise kürkler, donanmış atlar, her biri mücevherlerle süslü sorguclar, hançerler ve kuşaklardan oluşmaktadır. Şüphesiz hediyelerle sağlanan kültürel alış-veriş iki kültürün birbirlerini daha iyi tanımalarına da vesile olmuştur.

¹ Belge, Arşiv görevlilerince XVI-XVIII. yüzyıllar arasında tarihlendirilmiştir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

TSMA (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi) ,E (Evrak), nr. (numara) 8206/1.
TSMA, E, nr. 11976/6.

Telif ve Tetkik Eserler

Abdi Paşa, Abdurrahman. Vekâyi'-nâme [Osmanlı Tarihi (1648-1682)]. Haz. Fahri Ç. Derin. İstanbul: Çamlıca Basın Yayın: 2008.

Aycibin, Zeynep Haz. Kâtip Çelebi Fezleketü't-Tevarih I-III Tahlil ve Metin, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi: İstanbul, 2007.

Babur, Gazi Zahîreddin Muhammed. Baburnâme (Baburun Hatıratı) III. Haz. Reşit Rahmetî Arat. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1970.

Evlîyâ Çelebi, b. Derviş Mehmed Zıllî. Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi. I. Haz. Seyit Ali Kahraman vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Şahin, H. Hilal. "Osmanlı Hint İlişkilerine Genel Bir Bakış (XV-XVIII. Yüzyıl)", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 2. 6. (2015): 59-77.

Schubel, Nurten Kılıç. "XVI. Yüzyıl Avrasya Dünyasında Bölgesel Birlik ve Çeşitlilik Osmanlı, Özbek, Safevî ve Hind-Babürlü İmparatorlukları". Osmanlı. I. İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları. 1999: 431-451.

Kütükoğlu, Mübahat S. "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fevkalâde Elçilerin Ağırlanması", *Türk Kültürü Araştırmaları*. XVII .1-2. (1989): 228-229

Naîmâ, Mustafa Efendi, Tarih-i Nâ'îma (Ravzatü'l-Hüseyn Fî Hulâsati Ahbârî'l-Hâfîkayn), Haz. Mehmet İpşirli, III-IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 2007.

Özcan, Azmi.. "Osmanlı-Hindistan Münasebetleri", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. XVIII. (1998): 81-82.

Resimli Tarih Mecmuası. "İmparatorluk Zamanında Şahane Hediyeler". I. 2. İstanbul, (1950): 68-69.

Siddiqî, İqtidar Husain, "Hindistan Müslüman Sultanlıkları İle Osmanlılar Arasında Kültürel ve Diplomatik İlişkiler", Çev. Azmi Özcan. XV. ve XVI. Asrı Türk Asrı Yapan Değerler. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1997. 115-122.

Silahdar, Fındıklılı Mehmed Ağa, Silahdar Tarihi, I, İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası, 1928.

Thevenot, Jean, 1655-1656'da Türkiye, Çev. Nuray Yıldız. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1978.

Tursun Bey, Tarih-i Ebü'l-Feth, Haz. Mertol Tulum. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1977.